

Адам ФАЛОВСЬКИЙ:**Ольга Кровицька. Українська лексикографія: теорія і практика.
Львів, 2005. 174 с.**

Пані Ольга Кровицька є працівником Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, а також секретарем редколегії «Словника української мови XVI – першої половини XVII ст.», до створення якого від 1975 р. були залучені наукові працівники Г. Войтів, Д. Гринчишин, Р. Гринько, Я. Закревська, О. Захарків, І. Керницький, Р. Керста, Б. Криса, О. Кровицька, М. Онишкевич, Н. Осташ, Р. Осташ, Л. Полнога, М. Сенів, О. Федик, М. Худаш, М. Чікало. До речі, першу писемну пам'ятку української мови досліджуваного періоду «Український травник» (XVI ст.) розписала В. Черняк у грудні 1977 р. Сьогодні ж із віднайденням цікавого мовного матеріалу картотека цього словника поповнюється новими розписаними писемними пам'ятками. Зокрема, до канону джерел введено такі пам'ятки: «Четья» (1489), «Краткій Катехизмъ изданный въ Киево-Печерской Лаврѣ въ 1645 г.», «Номоканонъ. Съчисленіе по Буквару Вещей всей Книжици обрѣтаемых» (Київ, 1629) та ін. На цей час картотека Словника налічує понад 800 тис. карток (427 скриньок) і містить понад 40 тис. слів. Для порівняння: картотека історичного словника української мови, укладена під керівництвом професора Є. Тимченка, становить близько 300 тис. цитат-карток; картотека «Словника староукраїнської мови XIV–XV ст.» (Київ, 1976–1977; 1–2) – 260 тис. карток-цитат.

Авторський колектив «Словника української мови XVI – першої половини XVII ст.» очолює відомий український мовознавець, провідний спеціаліст-лексикограф, дослідник древніх пам'яток української писемності Д. Гринчишин. Починаючи з третього випуску (1996) прізвище О. Кровицької з'являється в редколегії названого словника. Результати своїх досліджень, одержані протягом 20-річної роботи над укладанням і редагуванням цієї серйозної і важкої лексикографічної праці, вона представила на багатьох всеукраїнських і міжнародних наукових конференціях, а також у численних важливих публікаціях, надрукованих у різних наукових збірниках і матеріалах конференцій.

Ідея зібрати найважливіші праці авторки і укласти їх як книжку варта похвали, тим більше, що останнім часом в Україні лексикографія стає щораз популярнішою – як і з теоретично-методичного боку, так і з практичного. Не менше зацікавлення цією проблематикою можна зауважити й за межами України, зокрема в Польщі. У книжці О. Кровицької обидва аспекти (теоретичний і практичний) лексикографічної активності розглянуті під особливим об'єктивним поглядом, що, без сумніву, відіграє позитивну роль у розвитку української лексикографії.

Як відомо, історична лексикографія слов'янських мов базується на давніх словникарських традиціях, на класичних засадах і принципах укладання монументальних словників. На думку дослідників-лексикографів, історичний словник виконує подвійну функцію. По-перше, він – джерельна база для вивчення словникового складу мови, документальний огляд лексичної скарбниці минулого, по-друге, словник – важлива пам'ятка культури, яка представляє рівень розвитку народу, його звичаї, побут, особливості духовного й матеріального життя. Тому майже всі слов'янські народи мають такі словники або ж активно розпочинають подібну роботу.

Авторка слушно зауважує, що ідея створення історичного словника української мови з'явилася вперше на початку XIX ст. у середовищі істориків та етнографів і пов'язана з їхньою професійною діяльністю. Укладачами перших українських історичних словників були Василь Ломиковський (історик, етнограф, родом з Полтавщини) та Іван Новицький (історик, етнограф, родом з Київщини). В. Ломиковський уклав рукописний словник енциклопедичного характеру «О Малороссии. О древних обычаях малороссийских; о службе воинской и гражданской; о чинах и должностях чиновников. По алфавиту. Писано 1808 года». Цю працю опублікував у 1894 р. О. Лазаревський у журналі «Киевская старина».

Натомість історичний словник української мови у філологічному аспекті вперше втілений у праці видатного українського мовознавця П. Житецького «Очерки литературной истории малорусского наречия в XVII веке с приложением словаря книжной малорусской речи по рукописи XVII века» (Київ, 1889).

О. Кровицька, опрацювавши різноманітні джерела, зауважує, що наприкінці XIX ст. розпочинається більш систематична робота над створенням історичного словника української мови. Редакція журналу «Киевская старина» збирає необхідні дані для словника сучасної мови, а також для історичного словника, що мав би виконувати функцію доповнення до лексикона живої мови. На запрошення редакції до цієї роботи залучаються Євген Тимченко, Володимир Науменко і пізніше – Борис Грінченко. У 1907–1909 рр. вийшов 4-томний «Словарь української мови» за ред. Б. Грінченка. Водночас проф. Є. Тимченко уклав також історичний словник «Материалы для словаря письменной и книжной южнорусской речи XV–XVIII вв.» (обсяг – 12–13 тис. словникових статей). Картотеку, створену під керівництвом проф. Є. Тимченка, пізніше передано Комісії історичного словника українського язика ВУАН; сьогодні вона – у відділі української мови Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України.

Пізніше українська історична лексикографія розвивалася вже у львівському академічному осередку – відділі української мови Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. Науковці уклали два томи «Словника староукраїнської мови XIV–XV ст.», а з 1975 р. і до сьогодні напружено працюють над створенням «Словника української мови XVI – першої половини XVII ст.». Опубліковано 12 випусків цього Словника. Саме у цьому колективі працює О. Кровицька. Її дослідження української лексикографії спонукають до виділення актуальних питань з української (і слов'янської) лексикології, семасіології, словотвору, які можна розв'язувати на багатому джерельному матеріалі з історії української мови.

Рецензована праця О. Кровицької має чітку композицію. Перший розділ «Історична лексикографія: від концепції до словників» містить п'ять статей: «Лексикографічна спадщина Євгена Тимченка», «Наукова спадщина Євгена Тимченка в оцінці Івана Огієнка», «Картотека «Словника української мови XVI – першої половини XVII ст.»», «Традиції та новаторство львівської лексикографічної школи», «Історична лексикографія слов'янських мов». У другому розділі «Навчальна лексикографія: особливості розвитку» узагальнено передовсім досвід дидактичної роботи О. Кровицької у Львівському національному університеті ім. І. Франка. Авторка не лише визначає особливості навчальної лексикографії, але й наводить також лексикографічний матеріал: «Короткий асоціативно-темагічний словник української мови “родина”» та фрагмент «Лінгвоукраїнознавчого словника власних назв української мови (географічні назви)», створеного на кафедрі українського прикладного мовознавства ЛНУ ім. І. Франка. У третьому розділі «Матеріали до словників» вміщено цікаві дані до словника сучас-

ного молодіжного сленгу і словника компліментів в українській мові. В останньому, четвертому розділі, вміщено рецензії на деякі праці, видані в Україні за останні роки.

Рецензуючи це видання, хотілось би відзначити, що поява праці О. Кровицької «Українська лексикографія: теорія і практика», без сумніву, викличе плідну дискусію, що сприятиме подальшому розвитку цієї важливої дисципліни, водночас авторські спостереження і пропозиції стануть поштовхом для майбутніх досліджень на ниві української теоретичної і практичної лексикографії.

Стаття надійшла до редакції 9.02.2007

Прийнята до друку 20.02.2007